

## РІВЕНЬ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ У ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*Лихоній В.І., асистент*

*Полтавська державна аграрна академія*

*Стаття присвячена дослідженню теоретичних і методичних основ та прикладних питань формування виробничих витрат у галузі тваринництва аграрного підприємства. На основі аналізу рівня виробничих витрат у галузі тваринництва та їх ефективності проведена розробка шляхів оптимізації витрат у досліджуваному аграрному підприємстві в сучасних умовах.*

*To research the theoretical and methodological foundations and applications on their production costs in the field of animal agricultural enterprises. Based on analysis of production costs in the livestock industry and the effectiveness of the development of ways to optimize costs in the studied agricultural enterprise in the modern world.*

**Постановка проблеми.** Підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва в сучасних умовах є вагомою і актуальною проблемою аграрної економіки усіх регіонів України. За останні роки суттєво зменшилися обсяги виробництва продукції тваринництва, зросла її собівартість, в більшості сільськогосподарських підприємствах ця галузь є здебільшого збитковою. Все це свідчить про важливу актуальність проблеми підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Значний внесок у вивчення питань розвитку та ефективності функціонування галузі тваринництва зробили Азізов С.П., Аранчій В.І., Бойко В.І., Мазуренко О.В., Макаренко П.М., Петришин Л.П., Пархомець М.К., Стельмащук А.М. та інші. Водночас чимало питань, що стосуються розробки стратегічних напрямів розвитку та підвищення ефективності галузі тваринництва, особливо шляхом оптимізації витрат та зниження витратоємності виробництва залишаються допокищо малодослідженими. Саме тому, на нашу думку, не можна стверджувати про остаточне вирішення вказаної вище проблеми.

**Постановка завдання.** Метою дослідження є аналіз рівня виробничих витрат у галузі тваринництва, їх ефективності та розробка шляхів оптимізації витрат у досліджуваному аграрному підприємстві.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Процес формування витрат становить економічний зміст будь-якої діяльності, і саме виробництво продукції сільського господарства в цьому сенсі не виключення. Досягнення високих результатів роботи підприємства неможливе без якісного управління витратами на виробництво. Основними елементами управління собівартістю продукції є прогнозування й планування, нормування витрат, облік і калькулювання, аналіз і контроль за собівартістю. Особливого значення набуває необхідність удосконалення обліку та контролю процесу виробництва продукції, побудови раціональної системи обліку витрат для інформаційного забезпечення управління підприємством. Для створення впорядкованої структури витрат необхідно здійснювати їх класифікацію: розподіляти за групами так,

щоб витрати узагальнювали інформацію в найбільш зручній і корисній для управління формі.

Для визначення ефективності управління витратами у галузі тваринництва ДП „ДГ „Степне” доцільним є проведення аналізу наявності поголів'я тварин та їх продуктивності на підприємстві за 2009-2011 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка поголів'я тварин та їх продуктивності  
у ДП „ДГ „Степне”, 2009-2011 рр.**

Групи тварин і птиці	Роки			2011 р. у % до 2009 р.	Відхилен- ня (+,-) 2011 р. від 2009 р.
	2009	2010	2011		
Велика рогата худоба, всього, гол.	1122	1148	1146	102,1	24
в т. ч. корів	400	400	400	100,0	0
Надій молока, всього, ц	21913	21656	22878	104,4	965
в т. ч. на одну корову, ц	54,8	54,1	57,2	104,4	2,4
Приріст живої маси великої рогатої худоби, ц	1690	1676	1689	99,9	-1
Середньодобові прирости великої рогатої худоби, г	589	589	559	94,9	-30
Свиней, всього, гол.	1132	1054	935	82,6	-197
в т. ч. свиноматок	121	118	112	92,6	-9
Приріст живої маси свиней, ц	1927	2079	1870	97,0	-57
Середньодобові прирости свиней, г	458	458	537	117,2	79

Так, у ДП „ДГ „Степне” у 2011 р. порівняно з 2009 р. кількість великої рогатої худоби зросла на 24 голови, хоча кількість корів протягом досліджуваного періоду залишалася сталою і становила 400 голів. Поголів'я свиней протягом цього ж періоду зменшилось на 197 голів і становило у 2011 р. 935 голів. Середньорічний надій на одну корову у ДП „ДГ „Степне” протягом досліджуваного періоду зріс на 2,4 ц і становив у 2011 р. 57,2 ц, середньодобові прирости великої рогатої худоби зменшились на 30 г, а середньодобові прирости свиней – зросли на 79 г.

Динаміка і структура витрат на основне виробництво у галузі тваринництва ДП „ДГ „Степне” наведено у табл. 2.

Так, загальна сума виробничих витрат у галузі тваринництва ДП „ДГ „Степне” у 2011 р. порівняно із 2009 р. зросла на 38,2 % і становила 9145 тис. грн. В структурі витрат найбільшу питому вагу протягом досліджуваного періоду склали матеріальні витрати, хоча в динаміці їх частка зменшилась із 57,0 % у 2009 р. до 55,9 % у 2011 р.

**Динаміка і структура витрат на основне виробництво  
в ДП „ДГ „Степне” у галузі тваринництва, 2009-2011 рр.**

Показники	Роки						2011 р. у % до 2009 р.
	2009		2010		2011		
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
Витрати на оплату праці	2014	30,4	2475	28,4	2039	22,3	101,2
Відрахування на соціальні заходи	634	9,6	914	10,5	927	10,1	146,2
Матеріальні витрати, які увійшли у собівартість продукції	3774	57,0	5146	59,0	5112	55,9	135,5
у т.ч. корми	2715	41,0	3709	42,5	3739	40,9	137,7
з них корми покупні	413	6,2	519	5,9	975	10,7	236,1
інша продукція сільського господарства	50	0,8	67	0,8	114	1,2	228,0
нафтопродукти	245	3,7	252	2,9	250	2,7	102,0
електроенергія	280	4,2	232	2,7	247	2,7	88,2
паливо	24	0,4	24	0,3	15	0,2	62,5
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	319	4,8	577	6,6	518	5,7	162,4
оплата послуг і робіт, що виконуються сторонніми організаціями та інші матеріальні витрати	141	2,1	285	3,3	229	2,5	162,4
Амортизація основних засобів	161	2,4	157	1,8	191	2,1	118,6
Інші витрати	36	0,5	31	0,4	876	9,6	у 24 рази
<b>Всього витрат</b>	<b>6619</b>	<b>100,0</b>	<b>8723</b>	<b>100,0</b>	<b>9145</b>	<b>100,0</b>	<b>138,2</b>

Серед матеріальних витрат найбільшу питому вагу займають корми, в динаміці їх частка та загальна сума значно зросли пропорційно до загального зростання витрат, а саме на 37,7 %. Протягом досліджуваного періоду прак-

тично не змінилася сума витрат на оплату праці, що при загальній тенденції зростання виробничих витрат призвело до зменшення їх питомої ваги у структурі витрат на 8,1 в.п. Негативною тенденцією, на нашу думку, є значне зростання витрат на покупні корми, оскільки таке господарство як ДП „ДГ „Степне” в змозі самостійно забезпечити галузь тваринництва високоякісними кормами.

Собівартість як економічна категорія являє собою відокремлену частину вартості. Основу цієї категорії становлять вартість спожитих засобів виробництва і вартість необхідного продукту. В конкретно економічному розумінні собівартість – це грошовий вираз підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

В умовах ринкової економіки собівартість виробництва продукції, як барометр, що вказує наскільки ефективно відображене виробництво, і чи можливе досягнення конкурентоспроможності саме за даного досягнутого рівня собівартості. Від зниження собівартості залежить зростання прибутків, підвищення рентабельності, конкурентоспроможності. Тому аналіз собівартості необхідно починати з контролю за зниженням її рівня порівняно з виробничим завданням (нормативами витрат).

Показник собівартості дає можливість глибоко аналізувати економічний стан підприємства і виявляти резерви підвищення ефективності виробництва. За інших однакових умов підприємство тим більше одержуватиме прибутку на одиницю продукції, чим нижча її собівартість, і навпаки. Із зниженням собівартості зростає цінова конкурентоспроможність продукції, а отже, і зміцнюються позиції підприємства на товарному ринку.

Розглянемо рівень та динаміку собівартості продукції тваринництва у ДП „ДГ „Степне” в табл. 3.

Таблиця 3

**Динаміка повної собівартості продукції тваринництва  
в ДП „ДГ „Степне” у 2009-2011 рр., грн/ц**

Продукція	Роки			2011 р. у % до 2009 р.
	2009	2010	2011	
Молоко	118,52	159,64	189,66	160,0
Яловичина	1015,63	1512,50	1529,41	150,6
Свинина	1057,18	1180,94	1056,14	99,9

Повна собівартість 1 ц продукції тваринництва у ДП „ДГ „Степне” протягом досліджуваного періоду зросла по всіх її видах, за винятком свинини. Так, собівартість 1 ц молока зросла на 60,0 %, а яловичини – на 50,6 %.

Основою ефективного господарювання в умовах ринку є виробництво конкурентоспроможної продукції, яка забезпечує отримання прибутку для товаровиробників, завоювання ринків збуту та задоволення вимог споживачів у ціні придбання та якості продукції.

Якщо товар виробника не має кращих властивостей порівняно з ідентичним товаром конкурентів, у цьому разі боротьба за ринок збуту зосереджу-

ється на ціні. Підприємство-виробник може знизити її рівень порівняно з конкурентною ціною і завдяки цьому досягти переваг над своїми конкурентами.

Ціна в ринковій економіці є важливим регулятором її розвитку. Для виробників і споживачів вона – це той орієнтир, який дає змогу їм приймати правильні рішення: що саме виробляти, коли виробляти і скільки, що і скільки купувати. Зростання ціни стимулює виробника збільшувати виробництво товару. Таким чином, в умовах ринку виробники проявляють виправданий раціоналізм, намагаючись виробляти такі товари, які можуть принести їм в даних умовах максимальну економічну вигоду, та максимальний рівень конкурентоспроможності.

Проаналізуємо рівень реалізаційних цін на продукцію тваринництва та їх зміну у ДП „ДГ „Степне” за 2009-2011 рр. (табл. 4).

Таблиця 4

**Динаміка реалізаційних цін на продукцію тваринництва  
у ДП „ДГ „Степне” в 2009-2011 рр., грн/ц**

Продукція	Роки			2011 р. у % до 2009 р.
	2009	2010	2011	
Молоко	188,19	274,88	302,53	160,8
Яловичина	1093,75	975,00	852,94	78,0
Свинина	1815,76	1218,01	1150,88	63,4

Так, не зважаючи на зростання собівартості виробництва продукції тваринництва у господарстві, ціна її реалізації в основному знизилась (за винятком молока).

Важливою економічною категорією, яка властива діяльності підприємств на принципах господарського розрахунку і визначає ефективність виробничо-комерційної діяльності підприємства, є рентабельність. Вона означає доходність, прибутковість підприємства.

У процесі госпрозрахункової діяльності господарства мають відшкодувати свої витрати виручкою від реалізації продукції і одержувати прибуток. Тому рентабельність – показник економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, який свідчить про те, що господарство від своєї діяльності одержує прибуток.

Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції тваринництва у ДП „ДГ „Степне” у значній мірі характеризує ефективність управління галуззю і свідчить про окупність вкладених коштів (табл. 5).

Таблиця 5

**Динаміка рівня рентабельності виробництва продукції тваринництва  
у ДП „ДГ „Степне” в 2009-2011 рр., %**

Продукція	Роки			Відхилення (+,-) 2011 р. від 2009 р.
	2009	2010	2011	
Молоко	58,8	72,2	59,5	0,7
Яловичина	7,7	-35,5	-44,2	-51,9
Свинина	71,8	3,1	9,0	-62,8

У 2011 р. виробництво основних видів продукції тваринництва у господарстві було прибутковим (за винятком яловичини). Найвищий рівень рентабельності спостерігається при виробництві молока. Проте, в динаміці рівень рентабельності знизився або залишився на незмінному рівні, що є негативною тенденцією і свідчить про погіршення ефективності управління витратами у галузі тваринництва на підприємстві.

На основі проведеного нами дослідження встановлено, що виробництво молока у ДП „ДГ „Степне” потребує оптимізації кормового раціону корів дійного стада, що забезпечить отримання високих рівнів надоїв з показниками якості, що відповідають високим стандартам. Це, в свою чергу забезпечить підвищення попиту на цю продукцію, оскільки задовольнятимуться зростаючі вимоги споживачів; збільшить суму прибутку не тільки за рахунок об'єму продаж, а й за рахунок більш високих цін; підвищить імідж підприємства на ринку.

Обладнання ферми молокопроводами з холодильними установками, дасть змогу збільшити ціну на молоко, що також призведе до зменшення робочих місць і затрат на оплату праці.

Для підвищення ефективності управління витратами у галузі молочного скотарства ДП „ДГ „Степне” нами запропоновано обладнати молочнотоварну ферму холодильним устаткуванням, адже саме ця умова є невиконаною на шляху до виробництва екологічно безпечної продукції. Це дозволить реалізовувати на молокопереробні заводи якісне молоко. Надбавка до ціни термостійкого екологічно чистого молока становитиме не менше 10 %. Для цього пропонується купити закордонне холодильне устаткування, вартість якого становить 245,0 тис. грн. Також, нами запропоновано купити закордонний змішувач кормів. Особливістю використання кормозмішувачів є те, що при його експлуатації спостерігається зростання надоїв молока за рік в середньому на 5 ц в розрахунок на одну корову. Вартість кормозмішувача з двохстороннім розвантажувальним транспортером становить 210,0 тис. грн.

Реалізація даного проекту у ДП „ДГ „Степне” дасть можливість не тільки збільшити надої, підвищити якість молока, а й забезпечить імідж підприємства на ринку та підвищить ефективність його виробничо-збутової діяльності.

Визначимо економічну ефективність додаткових витрат у галузі молочного скотарства, як основної рушійної сили забезпечення конкурентоспроможного статусу ДП „ДГ „Степне” на ринку молока. В основі проекту лежить наступне: купівля французького кормозмішувача Orion 321 (вартість – 245,0 тис. грн), німецького холодильного устаткування Rabe 2330 (вартість 210,0 тис. грн), а також оптимізація кормового раціону корів дійного стада, що забезпечить отримання високих надоїв молока з показниками якості, що відповідають усім стандартам. Реалізовувати господарство повинно термостійке молоко високої якості (табл. 6). Таким чином, понесені додаткові витрати у галузі молочного скотарства ДП „ДГ „Степне”, дозволять досліджуваному нами підприємству додатково отримати 711,7 тис. грн прибутку. При цьому на основі застосування кормозмішувача та оптимізації кормового ра-

ціону надій в розрахунку на одну корову зростає на 5 ц за рік (валовий надій зростає на 2000 ц). Ціна реалізації термостійкого молока високої якості буде вищою на 30,25 грн/ц. Рівень рентабельності виробництва у галузі зростає на 10,5 в. п. і становитиме 70,0 %.

Таблиця 6

**Економічна ефективність додаткових витрат у галузі молочного скотарства ДП „ДГ „Степне”, 2013 р.**

Показники	2011 р.	План на 2013 р.	Відхилення (+,-)
Поголів'я корів, голів	400	400	-
Надій молока на одну корову, ц	57,2	62,2	5
Ціна реалізації, грн/ц	302,53	332,78	30,25
Валовий надій, ц	22880	24880	2000
Обсяг реалізації, ц	19661	21380	1719
Валовий дохід (виручка), тис. грн	5948	7115	1167
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	3729	4184,0	455,0
в т.ч. додаткові витрати, тис. грн	-	455,0	-
Прибуток, тис. грн	2219,0	2930,8	711,7
Рівень рентабельності виробництва, %	59,5	70,0	10,5

Тваринництво – найскладніша галузь сільськогосподарського виробництва, яка вимагає досить чіткого дотримання технологічних вимог як протягом доби, так і всього виробничого циклу. Навіть, на перший погляд незначні відхилення від цих вимог (порушення часу чи режиму годівлі, зміна виду корму, часу доїння та ін.) призводить до суттєвих затрат продукції і зниження продуктивності худоби. Запобігти цим відхиленням значною мірою можна за рахунок правильної та чітко побудованої системи преміювання. Преміювання працівників повинне бути спрямоване на стимулювання підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, або прямих витрат на виробництво продукції, зростання її виробництва, підвищення продуктивності худоби і птиці, забезпечення її збереження.

В галузі тваринництва сільськогосподарських підприємств варто ввести премію за економію прямих витрат в галузі – 70 % одержаної економії. При цьому слід врахувати ті прямі витрати, які залежать від колективу працюючих (корми, електро- і теплоенергія, інші матеріали і сировина).

Наукові дослідження та узагальнення літературних джерел довели, що для преміювання в молочному скотарстві доцільно встановити такі показники і сплачувати премії за:

- кожне теля, отримане від 100 корів понад встановлений норматив, – 70 % його ціни;
- зниження трудомісткості виробництва проти встановлених нормативів – 70 % економії.

При відгодівлі худоби:

- скорочення строків відгодівлі порівняно з нормативом 50 % від економії на скорочення цих строків;
- реалізація тварин вищої вгодованості – 50 % від доплат за підвищену якість продукції;
- зменшення витрат кормів проти фактичного за попередні три роки – 50 % вартості зекономлених кормів;
- зниження трудомісткості виробництва 70 % економії.

Преміювання за виробництво високоякісної продукції, одержання і збереження поголів'я тварин у господарстві вважається доцільним проводити в таких розмірах: на фермах великої рогатої худоби за продаж молока 1 сортом операторам, працівникам сепараторних і молочних пунктів, візникам молока та іншим працівникам молочно-тваринних ферм, а також обліковцям, лаборантам і бригадирам ферм по обслуговуванню молочного стада видавати премії за рахунок відрахувань у розмірі 3 % вартості молока, зданого 1 сортом фермою. З цих сум операторам видавати 80 %, а решту - працівникам інших професій. Тваринників, що порушили санітарні вимоги при доїнні, зберіганні та транспортуванні молока, слід позбавляти цих премій повністю або частково.

У системі оплати праці, що використовують сільськогосподарські підприємства, важливе місце займає остаточний розрахунок з членами трудового колективу. Він зводиться, як правило, до преміювання виконавців за наперед визначеним нормативом наприкінці певного періоду. Водночас слід пам'ятати, що оплата за таких умов обмежена, оскільки вона недостатньо ув'язує систему стимулювання з кінцевими результатами виробничої діяльності.

Гнучкішими в даному разі є акордно-преміальна та відрядно-преміальна системи оплати праці. Вони більшою мірою ставлять у залежність розмір річного заробітку працівників від ступеня виконання виробничого завдання, зростання урожайності сільськогосподарських культур, якості продукції тощо. Основними видами оплати праці при цьому виступають доплата за продукцію та преміальні виплати за відповідні показники. Грошова оплата при використанні різних систем доповнюється натуральною оплатою. Зазначена система оплати праці більш гнучкіша й забезпечує в основному потреби господарства на досягнутому рівні його розвитку.

Об'єктивна оцінка особистого вкладу виконавця в кінцеві результати виробництва передбачає тісні контакти безпосереднього керівника з підлеглими, чітке визначення критеріїв і показників, за якими здійснюється стимулювання.

В акордно-преміальній системі набуло поширення преміювання за економію прямих витрат у розмірі до 70 % одержаної економії. При цьому враховуються ті прямі витрати, використання яких залежить від конкретного колективу працівників. При перевищенні установлених витрат з вини колективу їх відшкодовують повністю, або частково за рахунок коштів, передбачених на оплату праці і преміювання.



**Висновки.** Проблема формування витрат є однією з найактуальніших та найскладніших проблем кожного суб'єкта господарювання. Адже від рівня і динаміки витрат залежать не тільки фінансові результати окремих підприємств та їх структурних підрозділів, але й ефективність формування національного доходу на рівні держави загалом.

Зниження собівартості одне з головних джерел нагромадження, забезпечення розширеного відтворення в галузі. Воно може відбуватися за умов: скорочення витрат на виробництво при незмінному виході продукції, збільшення виробництва продукції при незмінних витратах або скорочення витрат при одночасному зростанні обсягів виробництва. Найперспективніший напрям зниження собівартості продукції тваринництва – підвищення продуктивності тварин, що ґрунтується на системі заходів по підвищенню економічної родючості кормових угідь і всебічній інтенсифікації виробництва.

#### **Література:**

1. Амбросов В.Я. Ефективність оптимізації інтенсивного кормовиробництва / В.Я. Амбросов // Вісник ХНУТСГ. Вип. 63. – Харків.: ХНУТСГ, 2006. – С. 8-19.

2. Аранчій В.І. Сучасний стан м'ясопродуктового підкомплексу та перспективи його розвитку / В.І. Аранчій // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – №1. – С. 134-138.

3. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / В.Я. Масель-Веселяк, О.В. Мазуренко / [Під наук. ред. акад. УААН П.Т. Саблука] – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 198 с.

4. Топіха І.Н. Ринок продукції тваринництва: проблеми залишаються / І.Н. Топіха // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2006. – Вип. 2. – С. 16-19.

5. Ярошенко С.П. Резерви підвищення конкурентоспроможності м'ясного підкомплексу України: теоретичні, методологічні, практичні аспекти / С.П. Ярошенко. – Суми: Козацький вал, 1998. – 251 с.

УДК: 657

### **УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ЯК ШЛЯХ ЗМІЦНЕННЯ РОЗРАХУНКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

***Пилипенко К.А., к.е.н., доцент; Масляєва А.М., магістрант  
Полтавська державна аграрна академія***

*Висвітлено тенденції та проблеми формування дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств як важливого чинника підвищення ефективності їх функціонування. Запропоновано методика оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості та створення системи управління ними на підприємствах.*

*Deals with trends and issues shaping receivables and payables enterprises as an important factor in improving the efficiency of their operation. The method of assessment receivables and payables, and a system management in enterprises.*